

3) Related materials that do not require Educational and Methodological Complex and used as applied: audio tracks, texts, newspapers, magazines [4:151].

Video can be a good stimulus for both oral and written statement. Students may be offered the following types of tasks: writing an imaginary biography of one of the characters video episode; presentation of a video episode in the

form of a letter to a friend; compilation sportswriter based on watching news broadcasts and filling out tables and others.

Working with authentic video material is always very a productive and interesting type of work for students, since it involves creative notes are involved, which increases motivation to work in the lesson.

References

1. Gulnara A., Bibisanem A. Methodology of developing writing skill through authentic materials// Eurasian Journal of Academic Research. 2024. T. 4. №5-1. - С. 171-173.
 2. Домрачев В.А. Дистанционное обучение на базе электронной почты. Высш. образование в России. Вып.2. М. 1995. -С.17 – 22.
 3. Елухина Н.В. Обучение слушанию иноязычной речи. ИЯШ. Вып 5.1996. -С. 71.
 4. Сергеева Н.Н., Чикунова А.Е. Аутентичные видеоматериалы как средство развития социокультурной компетенции студентов экономических специальностей. // Педагогическое образование в России. Екатеринбург. Вып.1. 2011.
 5. Jordan R.R. English for Academic Purposes: A guide and resource for teachers. Cambridge. 1997.-P. 424.
- REZYUME.** Ushbu maqolada o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, o'ziga xos xususiyatlari tizimli va keng qamrovli tarzda yoritilgan. Kommunikativ kompetensiya va chet tilidagi muloqotni autentik materiallar orqali muloqotni muvaffaqiyatli olib borish va rivojlantirishga bog'liq fikr va takliflar keltirilgan.
- РЕЗЮМЕ.** В данной статье освещена коммуникативная компетентность учеников, направленная на совершенствование и развитие, её особенности. Представлены идеи и предложения, связанные с успешным проведением и развитием коммуникативной компетентности и общения на иностранном языке.
- SUMMARY.** In this article, the communicative competence of pupils aimed at improvement and development, its specific features, is described in a systematic and comprehensive way. Ideas and suggestions related to the successful communication are presented for developing the communicative competence in a foreign language.

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТИДА КАСБИЙ-ПЕДАГОГИК ХАМКОРЛИККА ТАЙЁРЛАШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

С.С.Махамматова – ўқитувчи
Андижон давлат университети

Таянч сўзлар: фаолият, ҳамкорлик, таълим, метод, қобилият, лаёқат.

Ключевые слова: деятельность, сотрудничество, образование, метод, способности, склонности.

Key words: activity, cooperation, education, method, capabilities, inclinations.

Бўлажак ўқитувчилар педагогик фаолиятида касбий-педагогик ҳамкорликка тайёрлаш тизимининг бой миллий маданий ва тарихий анъаналар, урф-одатлар ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий-педагогик механизмларини ишлаб чиқиш, ҳамда миллий таълимида ҳамкорлик тамойилларининг устуворлигини таъминлашга қаратилган илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Албатта, педагогик иш ижтимоий фаолиятнинг алоҳида соҳасидир. Бу ерда билим, малака, касбий маҳоратдан ташқари, ахлоқий меъёрларга риоя қилиш натижасида шаклландиган ўқитувчининг обрў-эътибори ҳам катта рол ўйнайди. Чунки ўқитувчи бошқа мутахассислардан фарқи равишда тирик, онгли, факт ва ҳодисаларга ўзига хос индивидуал муносабатда бўлган одамлар билан ишлайди.

Ўқитувчининг ўқувчилар, ҳамкасблари, ота-оналари орасида обрў-эътибори юқори бўлса, унинг педагогик фаолияти муваффақиятли кечади, дейиш мумкин. Ўқитувчининг обрў-эътибори унинг маънавий ҳолатидир. Таъсир – бу ижтимоий жараёнларнинг бориши таърибасида шахс томонидан қўлга киритилган ахлоқий кадр-қимматга асосланган бошқаларга таъсир қилиш кучи. Педагогик обрў-эътибор ўқитувчининг маънавий-ахлоқий ва психологик-педагогик тайёргарлигига жуда боғлиқ. Унинг даражаси ўқитувчининг билим чуқурлиги, билимдонлиги, маҳорати, ишга ва ҳамкасбларига муносабати, умумий тайёргарлиги, ижтимоий фаолият, ота-оналар билан ишлаш усули, уйда ўзини тутиш ва бошқалар томонидан белгиланади.

Ўқитувчи нуфузи пасайиб, уларга бўлган ишонч пасайиб бораётгани ҳақида аввалги мақолаларимизда тилга олинган муаммолар ҳақида фикр билдирган донишмандлар ва халқ келажагини ўйлайдиган инсонлар шахсининг камол топиши ва шаклланиши бевосита ўқитувчиларнинг ваколатлари билан боғлиқ. Бинобарин, ҳар бир инсон ўқитувчининг жамият тараққиётидаги ўрнини қандай бўлса, шундай қабул қилиши ва унинг обрў-эътиборининг пасайиб бораётган

сабаблари ва уларни бартараф этиш йўллари ҳақида ўйлаши, бу муаммоларни бартараф этишга ҳаракат қилиши керак, деб ҳисоблаймиз.

Кўп йиллар давомида ўқитиш тушунчалари хотирага қаратилган бўлиб, ўқитувчилар бу вазифани педагогик усуллар билан ҳал қилдилар. Билимларни янги авлодга ўтказиш учун мавҳумликдан конкретликка ўтиш йўлидан фойдаланилди. Ҳозирги замонда билимларни ўзлаштиришда конкретдан мавҳумга ўтиш усулига устунлик берилади. Биринчи усул сезгилар орқали идрок этилган билимларни, иккинчи йўл эса тафаккур ва тасаввур филтридан ўтгандан кейин идрок этилган билимларни сақлаб қолиш учун мўлжалланган. Биринчи йўл қўлланилганда ўқувчи фақат билим олади, иккинчи йўл қўлланилганда ўқувчида билимдан фойдаланиш – масалани таҳлил қилиш ва синтез қилиш, вазиятдан чиқиш йўлини топиш, бошқача қилиб айтганда, ҳал қилиш қобилияти пайдо бўлади. Бунинг сабаби, иккинчи усулни ўқув жараёнида қўллашда ўқувчиларнинг ақлий операциялари ривожланади. Кўриб турганингиздек, замонавий тренинг тушунчалари психология ютуқларига таянади. Масаланинг бундай қўйилиши ҳар бир ўқитувчидан ўқувчидан ўзаро ҳамкорлик тизимининг шаклланиши ва ривожланиши механизмларини билишини тақозо этади.

Таълим жараёни замонавий даврда монологик маданиятни диалогик маданият билан алмаштириб, янги мазмун касб этди. Демак, мазкур бобда нафақат бўлажак ўқитувчининг педагогик фаолиятида касбий-педагогик ҳамкорликка тайёрлаш тизими балки бу жараёнда ўқитувчи-шогирд муносабатлари янги босқичга кўтариш муаммолари педагогика фани контекстида қизғин муҳокама қилинади. Шу маънода тадқиқот мавзусига шу йўналишдан ёндашиб, таълимнинг асосий вазифалари, умумий ва махсус мақсад ва вазифаларини илмий тушунтириб беришга ҳаракат қилинади.

Олий таълимни ислоҳ қилиш ва ривожлантиришнинг миссияси ва вазифаларига

этибор қаратиш, тизим ва механизмларни инновацияларни чуқурлаштириш, олий таълимни ислоҳ қилиш ва ривожлантиришнинг эндоген мотивацияси ва ҳаётийлигини рағбатлантириш, олий таълимнинг юқори сифатли ривожланишини чекловчи асосий муаммоларни ҳал қилишни жадаллаштириш, олий таълимда стратегик истеъдодлар қобилятини ҳар томонлама такомиллаштириш, педагог ходимларни юқори даражадаги ўзига бўлган ишонч ва ўзини-ўзи такомиллаштиришни қўллаб-қувватлаш, мамлакат ва минтақанинг юқори сифатли ривожланиш имкониятларига хизмат қилиш долзарб масалалардан ҳисобланади.

Миллий стратегия ва асосий тармоқларни ривожлантиришнинг долзарб эҳтиёжларига этибор қаратиш ва стратегик танқислик ва ривожланаётган фанлараро соҳаларда юқори даражадаги инновацион истеъдодларни тарбиялаш жараёнини кучайтириш муҳим ҳисобланади. Таянч фанлар бўйича юқори даражадаги истеъдодларни тайёрлашни тизимини янада ривожлантириш, “бир кафедра ва олти институт” фан ва таълим интеграцияси ва ҳамкорликдаги таълим механизмини барпо этиш, асосий фанлар бўйича юқори даражадаги инновацион истеъдодларни мустақил равишда тарбиялаш қобилятини ҳар томонлама такомиллаштириш ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Бўлажак ўқитувчи – ўз соҳасининг профессионали, ўз фанини севадиган мутахассис бўлишни мақсад қилиб олган фаол таълим субъекти ҳисобланади. У нафақат талабаларга билим бериш, илмий изланиш ва тадқиқот фаолиятига жалб қилиш балки олган билим ва тажрибаларини жамият ҳаётига самарали тадбиқ қилишга ҳам ўргатади. Бўлажак ўқитувчи - таълим жараёнининг фаол ташкилотчиси.

Бунинг учун аввало, ҳозирги даврда ўқитувчиларнинг обрў-этиборини ошириш йўлида мавжуд муаммоларни ҳал этиш борасида жиддий чора-тадбирлар кўриш вақти келди, деб ўйлаймиз. Ўқитувчининг обрў-этиборини тиклаш бугун жамиятнинг диққат марказида бўлиши, тегишли давлат муассасалари бу борада реал қадамлар ташлаши керак. Бу ҳақда гапирганда, энг аввало, ўқитувчига узок вақт давомида фақат билим етказувчи шахс сифатида қаралганлигини айтиш керак. Айниқса, шўролар давридаги таълим тизимида ўша домлани шогирдларига кўпроқ маълумот бериши учун яхши деганлар. Ўнлаб йиллар давомида ўқитувчилар педагогик жараёни анъанавий ўқитиш усуллари асосида курдилар ва, албатта, муайян муваффақиятларга эришдилар. Ривожланиш, натижага йўналтирилган кадрлар тайёрлаш, кўникмаларни шакллантиришга этибор берилмаган бўлсада, тан олиш керакки, бир қанча буюк шахслар, олимлар, номлари тарихга кирган минглаб инсонлар ана шу таълим вакиллари. Энди вазият бутунлай ўзгарди, замонавий дарсни янги ўқитиш стратегияларини қўллагандан тасаввур этиб бўлмайди, ўқитувчи йўл кўрсатувчи ролини ўйнайди, ўқувчиларни турли манбалардан мустақил билим олишга йўналтиради, бир сўз билан айтганда, билим олишга ўргатади.

Агар илгари таълим саводсизликка барҳам бериш воситаси, зулматдан чиқиш йўл харитаси деганларидек, эндиликда таълим стратегик фаолият соҳасига, ўқитувчилар тайёрлаш эса мамлакатимизнинг миллий ҳавфсизлиги масаласига айланди. Бинобарин, эски ўқитиш усуллари билан китобдан билим олиб, уни ўқувчиларга ягона ҳақиқий манбаа сифатида етказган ўқитувчи ўрнини қўллаб билим ва манбалардан нимани ва қандай ўрганишни тартибга солувчи ижодкор, йўл-йўриқ кўрсатувчи ўқитувчи эгаллаши керак. Чунки бугунги кунда маълумотлар кўплигида адашиб қолиш ҳавфига дуч келаётган ёшлардир.

Замонавий таълим стратегиялари ва фаол-интерактив таълим усуллари ўқувчиларнинг ўқув жараёнида янада фаол иштирок этишига, ҳаётий кўникмаларни эгаллашга, мантиқий ва танқидий фикрлашни ривожлантиришга қаратилган. Бундай шароитда ўқувчи шахси ривожланади, ҳар бир ҳодисага ўз қараши, ёндашуви бўлади, қарор қабул қилишда қийналмайди. Бошқа томондан, ҳозирги замонда педагогик жараёнга ёндашувдаги асосий парадигмалар ўзгарганлиги сабабли, ўқитувчи-шогирд муносабатлари ҳам шунга мос равишда тузатилиши керак. “Педагогик ҳамдардлик – педагогик жараёнда ўқитувчининг у томонидан таълим жараёни иштирокчилари (талаба, ота-оналар, ҳамкасблар, раҳбарлар ва б.)нинг фикрлари, хоҳиш-истаклари, қизиқишлари, интилишларининг ҳис этилиши, тушунилиши, қабул қилинишини ифодаловчи муносабати”дир [3:50]. Касбий-педагогик ҳамкорлик бу ўқитувчиларни ўз ҳамкасблари билан ишлай олиши, ёрдам сўраши ва ёрдам беришдан тортинмаслиги, педагогик иш ва ғояларни баҳам кўришга иштиёқли бўлиш, биргаликдаги касбий-педагогик фаолиятда ҳамкорлик қилиш, муҳокама ва таҳлиллар ўтказиш, бир-бирини баҳолай билишдир. Касбий-педагогик ҳамкорлик ўзига хос педагогик жараён бўлиб педагог ходимлар ўртасида ижобий муносабатларни сақлашга асосланади.

Талабанинг объектдан субъектга ривожланиши унга шахс сифатида муносабатда бўлишни, бутун ўқув жараёнини ўқувчининг мойиллиги ва қизиқишлари, қобилятлари, индивидуал психологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуришни талаб қилади. Дарсда индамай юрган, савол берилгандагина жавоб берадиган, ҳеч қандай ташаббус кўрсатмайдиган ўқитувчининг қаршисида бугун бутунлай бошқа одам турибди. Эндиликда ўқувчи ўқитувчи билан ҳамкорлик қилади, ўз фикр ва мулоҳазаларини эркин баён қилади, фикр билдиради, ўзгача ёндашувни кўрсата олади, ҳатто баъзи масалаларда ўқитувчи билан келишмайди.

Ўқитувчи ва шогирд муносабатларини ўрнатишда шунинг ҳам ҳисобга олиш керакки, юқорида айтиб ўтганимиздек, ҳозирги замонда ўқитувчи ягона билим ва маълумот манбаи эмас, ўқувчиларнинг интернет тармоғидан фойдаланишлари, етарлича электрон ресурслар ва бошқа воситалар мавжудлигидир. Масалан, талаба исталган вақтда янги маълумотларни олиш имкониятига эга. Афсуски, таъкидлаш керакки, бугунги кунда ҳамма ўқитувчилар ҳам керакли малакага эга эмас, ўқитувчи-шогирд муносабатларини замон талаблари даражасида йўлга қўя олмапти. Бугунги кунда ўқувчиларни шахс сифатида қабул қилмайдиган, улар билан муносабатларини босим ва авторитаризм асосида қурадиган, юриш-туриши намунали бўлмаган ўқитувчилар ҳам учраб турибди [5:229].

Нега ер усти ва ер ости бойликларига эга бўлмаган Финляндияда таълим даражаси юқори эканлиги бизни жуда қизиқтиради. Финляндияда энг нуфузли касб ўқитувчилик, олий ўқув юртларига кириш учун энг юқори танлов ўқитувчилик малакаси, ўқитувчилар ва таълим менежерлари мамлакатнинг барча минтақаларидаги энг нуфузли кишилар экани ва энг юқори иш ҳақи таълим соҳасида ишлайдиганларга берилади. Дарҳақиқат, Финляндияда мустақилликнинг дастлабки йиллариданок таълим халқ муваффақиятининг энг муҳим омили эканлигини, олий маълумотли ўқитувчилар тайёрлаш, жумладан, магистратура босқичида ўқитувчилар тайёрлаш муҳим шарт эканлигини англаб етдилар.

Финляндияда университет педагогикасини битирганларнинг атиги 12 фоизигина мактабларга ўқитувчи сифатида қабул қилинади. Магистр даражасини олишни хоҳловчилар дастурига

коммуникатив кўникмалар ва таълим технологиялари каби фанлар киритилган. Дарҳақиқат, Финляндияда мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ таълим халқ муваффақиятининг энг муҳим омили эканлигини, олий маълумотли ўқитувчилар тайёрлаш, жумладан, магистратура босқичида ўқитувчилар тайёрлаш муҳим шарт эканлигини англаб етдилар [6:227].

Дунёнинг энг ривожланган давлатларидан бири бўлган Япония Бош вазиридан бу мамлакатда юқори илмий-техника тараққиёти сабаблари ҳақида сўралганда, у шундай жавоб берди: “Биз ўқитувчига Бош вазирнинг маошини бердик. Дипломатик иммунитетга эга килдик, императорга ҳурмат кўрсатдик муносабатда бўлдик ва бунинг натижасида биз юксак тафаккурли, ижодкор авлодни тарбиялашга

эришдик” [7:210].

Дунёда шундай амалиёт ҳам борки, олий ўқув юр்தларини тугатиб, ўқитувчилик дипломини олганлар кўшимча имтиҳон топириб, мактабда ишлаш учун лицензия олишлари керак. Бу кириш имтиҳонлари пайтида рассомлик ва журналистика йўналишига эга бўлишни хоҳловчи абитуриентлар учун қобилият имтиҳонлари шаклида ўтказилади. Имтиҳон давомида у кишининг педагогик малакага эғалиги аниқланади. Бизнингча, ўқитувчилик рассомлик, журналистикадан кўра кўпроқ маҳорат ва истеъдод талаб қилади, жамият учун бошқа касбларга қараганда муҳимроқдир. Шундай экан, жаҳон тажрибасида қўлланилаётган ва ижобий натижа бераётган бундай ёндашувлар мамлакатимизда ҳам қўлланилса, яхши бўларди, деб ўйлаймиз.

Адабиётлар

1. Сейтешев А.П. Пути профессионального становления учащейся молодежи. –М.: «Высшая школа», 1988.
2. Abramova G.S., Stepanovich V.A. Деловые игры: теория и организация. -Ekaterinburg: «Delovaya kniga», 1999. – S. 192.
3. Avdeev V.V. Психотехнология решения проблемных ситуаций. - М.: «Feliks», 1992. – S. 128.
4. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари. / Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. – Тошкент: 2015. 50-б.
5. Василькова Т.А. Социальная педагогика : [Электронный ресурс] : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям "Педагогика и психология", "Социальная педагогика", "Педагогика". Т.А.Василькова, Ю.В.Василькова. - Москва: «КноРус», 2010. –С. 229.
6. Бражник М.О. Система оценивания в школьном образовании Финляндии : диссертация ... кандидата педагогических наук. - Санкт-Петербург: 2009. –С. 207.
7. Марина О.А. Тенденции развития средней школы Японии в современных условиях : диссертация ... кандидата педагогических наук. – Москва: 2003. –С. 210.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада бўлажак ўқитувчиларнинг касбий-педагогик ҳамкорликка тайёрлаш тизимини шакллантириш, унинг илмий-амалий диагностик тизимини такомиллаштириш, талабаларда ўзаро ҳамкорлик сифатларини юксалтириш бўйича илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда.

РЕЗЮМЕ. В данной статье проводятся научные исследования по формированию системы подготовки будущих учителей к профессионально-педагогическому сотрудничеству, совершенствованию ее научно-практической диагностической системы, совершенствованию качеств взаимного сотрудничества студентов.

SUMMARY. In this article, the psychological scientific analysis of the results are covered of the socio-psychological questionnaire to determine the factors and mechanisms of students' interest, ability, inclination to the profession and their application in practice

TA'LIM JARAYONLARNI KUZATISH VA O'ZLASHTIRISH IMKONINI BERUVCHI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

J.Matnazarov – mustaqil tadqiqotchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: asosiy kompetensiyalar, narsalar interneti (IoT), ijtimoiy media integratsiyasi, birgalikda o'rganish, shaxsiylashtirilgan ta'lim yo'llari, sun'iy intellekt.

Ключевые слова: основные компетенции, Интернет вещей (IoT), интеграция социальных сетей, совместное обучение, персонализированные пути обучения, искусственный интеллект.

Key words: core competencies, Internet of Things (IoT), social media integration, collaborative learning, personalized learning pathways, artificial intelligence.

Bugungi kunda hayotimizda AKTning qandaydir ko'rinishini ko'rish uchun o'z uyimiz yoki hatto xonamizdan uzoqqa borishimiz shart emas. Kompyuter, plazma televizor yoki mobil telefon bo'ladimi, ular hayotimizning qaysidir qismida mavjud. Bugungi jamiyatda odamlar AKT iste'molchilari sifatida barcha o'z orzusi – bog'langan hayotini yaxshilash sari intilmoqda.

Bu AKTni aholining ko'pchiligi uchun turmush tarzi tanloviga aylantiradi. Bundan tashqari, ushbu turmush tarzi tanlovi bizning muloqot tarzimizni o'zgartiradi, iste'mol qilish tezligini oshiradi va o'zaro munosabat va ma'lumot to'plash usullarini o'zgartiradi.

AKT bizning hayotimizning ko'p jabhalarini egallab oldi va o'zgartirdi, shuning uchun biz iste'molchilar tomonidan boshqariladigan texnologiya hukmronlik qiladigan muhitda yashayapmiz. Uning mavjudligini qanday qabul qilishimizdan qat'iy nazar, bu bizning hayotimizning muhim qismi ekanligini va u shu yerda qolishini inkor etib bo'lmaydi [1].

Texnologiya yangi muhitlar, yangi istiqbollar va turli xil ta'lim va madaniy usullarni yaratishga yordam berishi mumkinligini hisobga olgan holda, bilim jamiyati texnologiyaning axborot jamiyatiga, aloqa jamiyatiga va tarmoq jamiyatiga qanday ta'sir qilishini aniqlashi kerak.

Ushbu ko'rsatma va o'quv jarayonidan foydalanuvchilarga texnologik vositalardan to'g'ri foydalanishni talab qiladigan ko'nikma, texnika, munosabat

va odatlar to'plamini egallashga imkon beradigan harakatlarni taklif qilinishi kerak.

Biz texnologik o'zgarishlar kun tartibi bo'lgan jamiyatda yashayapmiz. Talabalar texnologiya olamiga sezgir. Shuning uchun o'qituvchilar ushbu texnologiyalardan foydalanish va talabalarni o'z ta'lim jarayonlarida faol ishtirok etishga undaydigan faoliyatni rivojlantirish uchun ularni qo'llash orqali ushbu yangi ichki motivatsiya manbasidan foydalanishlari kerak. Bu o'quv faoliyatining muayyan turlarini targ'ib qilish imkoniyatini oshiradi, fikrlash strategiyalarini ishlab chiqishga imkon beradi va foydalanuvchilarning bir-biri bilan o'zaro munosabatda bo'lishiga imkon beradigan, shuningdek, ularning shaxsiy faollik darajasini rag'batlantiradigan muhim ta'lim turlarini yaratadi.

Texnologiyalardan foydalanish axborotni olish, qayta ishlash, saqlash va tarqatish imkonini beradi va yangi ijtimoiy muammolarga moslasha oladigan shaxslarni o'qitishga imkon beradi.

Yigirma birinchi asrda o'qituvchilarga o'z kasblarini egallashlari uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalar quyida keltirilgan:

1. Mavzu kompetensiyasi
2. O'qitish kompetensiyasi
3. Nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish qobiliyati
4. Hamkorlik
5. Sifatni tekshirish